



FOTO: THOMAS TOLEDO/NATIONALE BEELDBANK

De kloof tussen laag- en hoogopgeleiden wordt steeds vaker de nieuwe maatschappelijke scheidslijn genoemd. Er zijn grote verschillen in bijvoorbeeld gezondheid, inkomen en woonomgeving. Ook in het politieke debat is de kloof zichtbaar. Uit een analyse van de verkiezingsuitslagen op stembusniveau blijkt dat andere factoren dan opleidingsniveau veelal een grotere rol spelen.

Laag- en hoogopgeleid op de electorale kaart

Vlak voor de laatste landelijke verkiezingen in 2012 schreef columnist Martin Sommer in *de Volkskrant* dat de belangrijkste sociale segregatie in Nederland niet – zoals vaak verondersteld – die tussen autochtoon en allochtoon is, maar die tussen laag- en hoogopgeleide autochtonen. Bestuurskundige Mark Bovens heeft het zelfs over de nieuwe verzuiling. Er zijn bijvoorbeeld maar weinig contacten tussen lager en hoger opgeleiden en liefst 85% van de bevolking trouwt met iemand van ongeveer hetzelfde opleidingsniveau. Er is ook een duidelijk verschil in welvaart en gezondheid zichtbaar.

Bovens laat zien dat laag- en hoogopgeleiden met elkaar van opvatting verschillen op een aantal maatschappelijke thema's, maar lang niet op alle. Over bijvoorbeeld euthanasie of zelfs inkomensherverdeling denken hoogopgeleiden niet wezenlijk anders dan laagopgeleiden. De scheiding der geesten is het sterkst op sociaal-culturele thema's als immigratie en integratie, globalisering, de rechtsstaat, milieu en 'Europa'. Er zijn weliswaar geen expliciete politieke partijen voor hoger of lager opgeleiden, maar in het politieke debat komt het verschil in opvatting steeds sterker naar voren. De duidelijkste politieke tegenstelling bestaat bijvoorbeeld tussen Pechtold en Wilders, precies op de genoemde onderwerpen.

Electoral geografie

Sommer doet op basis van electorale geografie uitspraken over het verschil in stemgedrag tussen lager en hoger opgeleiden. De hoogopgeleiden

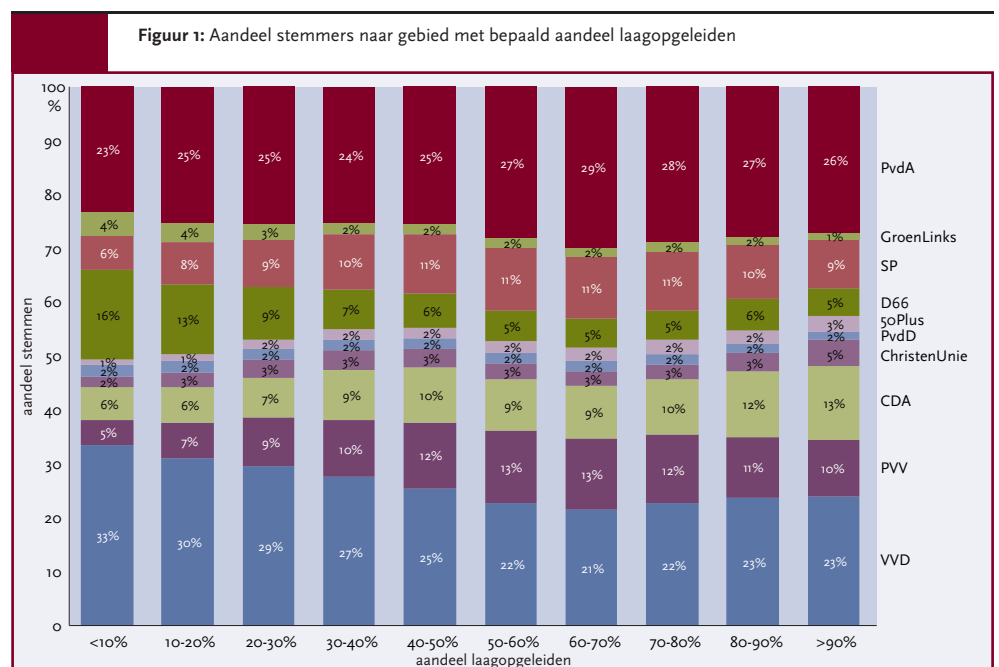
kiezen voor de VVD, D66 of GroenLinks; de laagopgeleiden neigen naar de SP of PVV. Er worden kaarten gebruikt die verschillen in verkiezingsuitslagen tussen gemeenten laten zien.

Maar ook binnen gemeenten zijn er duidelijke verschillen in stemgedrag. Houden die verband met het opleidingsniveau in de omgeving van het betreffende stembureau?

De ruimtelijke segregatie is in Nederland niet

zo sterk als in bijvoorbeeld de Verenigde Staten of het Verenigd Koninkrijk, maar er is wel degelijk sprake van enige mate van segregatie naar opleidingsniveau. Uit figuur 1 blijkt dat de aanhang van veel partijen varieert met het percentage laagopgeleiden in de omgeving van het stembureau. De VVD haalt bijvoorbeeld 23% van de stemmen in gebieden met zeer veel laagopgeleiden, tot 33% in gebieden met zeer weinig

Figuur 1: Aandeel stemmers naar gebied met bepaald aandeel laagopgeleiden





Bepaalt opleidingsniveau het stemgedrag?
Hier een stembureau in Amsterdam.

laagopgeleiden. En omgekeerd heeft de VVD meer aanhang naarmate het aandeel hoogopgeleiden toeneemt. Bij de PVV is het stemmen-aandeel beduidend groter in gebieden met weinig hoog- en veel laagopgeleiden. Voor D66 en GroenLinks is dat andersom: zij halen hun stemmen vooral in gebieden met veel hoog- en weinig laagopgeleiden.

Verbanden

Of deze verschillen in partijaanhang daadwerkelijk veroorzaakt worden door het opleidingsniveau in de omgeving van de stembureaus is echter niet zeker. Er kunnen andere factoren in het geding zijn die sterk samenhangen met zowel het opleidingsniveau als het stemgedrag. Daarom is voor iedere partij een regressieanalyse uitgevoerd waarmee het effect van andere relevante factoren is uitgefilterd, zoals inkomen, leeftijdsverdeling, huishoudensverdeling, werkloosheid, etniciteit, kerkelijk gezindte, aanwezigheid van hogeschool of universiteit, leefbaarheid, woonmilieu, huizenprijzen, stedelijkheid, aandeel huurwoningen, ontwikkeling van het aantal bewoners, afstand tot het centrum, en regio waarin het stembureau ligt.

In figuur 2 zijn de uitkomsten van de regressieanalyses weergegeven. Deze bevestigen deels de verwachte samenhang tussen opleiding en stemgedrag, maar laten ook een aantal minder verwachte verbanden zien. Dat geldt met name voor de VVD. Eerder bleek dat het aandeel VVD-stemmers toeneemt naarmate er meer hoogopgeleiden wonen. Nu blijkt dat de grote VVD-

aanhang in gebieden met veel hoogopgeleiden vooral verband houdt met het hoge inkomen en de leefbaarheid in het gebied en niet zozeer met het opleidingsniveau. Sterker nog, in gebieden met eenzelfde (hoog) inkomen leidt een hoger opleidingsniveau tot een iets lager aandeel VVD-stemmers. Anders dan Sommer beweert, is de VVD dus geen partij van de gebieden met veel hoger opgeleiden, maar van de gebieden met veel hogere inkomensgroepen. De VVD haalt wel relatief iets meer stemmen in gebieden met veel middelhoogopgeleiden. Verschillen in opleidingsniveau zijn maar een beperkte verklaring voor de variatie in VVD-aanhang.

Datzelfde geldt voor de PvdA. Uit de analyses blijkt dat deze partij het wel iets beter doet naarmate het aandeel hoogopgeleiden toeneemt, maar dat de stedelijkheid en het aandeel niet-westerse alloctonen (positief) en leefbaarheid en kerkgang (negatief) in de omgeving belangrijker factoren zijn.

Voor D66, GroenLinks en de PVV zijn de verschillen beter dan bij andere partijen te verklaren door de variatie in opleidingsniveau. D66 en GroenLinks halen hun aanhang duidelijk in gebieden met voornamelijk hoger opgeleiden, en juist niet in gebieden met laag- en middelhoogopgeleiden. Beide partijen behalen tevens veel stemmen in gebieden met veel studenten en een

De aanhang van de VVD houdt vooral verband met een hoog inkomen

hoge stedelijkheid. Van alle partijen is de overeenkomst tussen de gebieden waar GroenLinks en D66 hun stemmen krijgen het grootst.

De PVV heeft zijn aanhang vooral in gebieden waar veel laag- en middelhoogopgeleiden wonen. Van de SP wordt ook verondersteld dat deze een veelal lager opgeleide achterban heeft. De regressieanalyses bevestigen dit beeld slechts gedeeltelijk; er is maar een kleine positieve samenhang met het aandeel laagopgeleiden. De SP haalt vooral stemmen in stembureaus met veel middelhoogopgeleiden in de omgeving.

Bij de drie christelijke partijen leidt het opleidingsniveau niet tot grote verschillen in stem-aantallen. Zij behalen wat meer stemmen in gebieden met veel lager opgeleiden en wat minder in gebieden met veel hoger opgeleiden, maar hun aanhang is nog altijd het best te verklaren door te kijken naar het kerkelijk gezindte, vooral bij de SGP en – in iets minder mate – de ChristenUnie. Het CDA haalt daarnaast relatief veel stemmen in de meer leefbare en weinig stedelijke gebieden.

Ten slotte zijn er bij de regressieanalyses nog twee dingen opgevallen. Ten eerste is de aanhang per stembureau erg goed te verklaren op basis van sociale en fysieke kenmerken van de omgeving van de stembureaus. Voor de meeste partijen is tussen de 63 en 73% van de variantie verklaarbaar door alle meegenomen factoren. De ruimtelijke segregatie komt duidelijk terug in de uitslagen per stembureau, maar minder bij *issue*-achtige partijen als de Partij voor de Dieren en 50Plus.

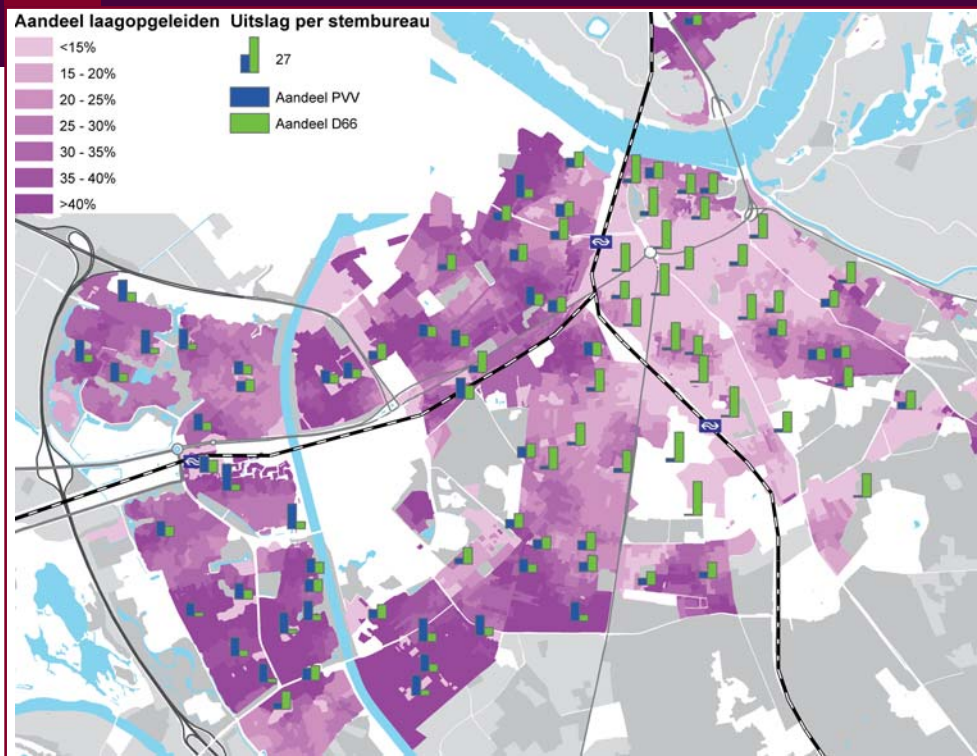
Een tweede opvallend gegeven is dat in gebieden waar hoogopgeleiden domineren, veel duidelijker wel – of juist niet – op een partij gestemd wordt, dan in gebieden met voornamelijk laagopgeleiden. Bovens constateert dat de hoogopgeleiden een veel homogener groep vormen dan de laagopgeleiden, onder wie zich bijvoorbeeld zowel oudere autochtonen als migranten bevinden. Deze heterogeniteit is terug te zien in de verkiezingsuitslagen van gebieden waar veel lager opgeleiden wonen. Daar is het totaal aantal

Figuur 2: Uitkomsten regressieanalyses waarbij aandeel stemmen per partij is verklaard door opleidingsniveau (controlevariabelen niet weergegeven)

	Laag opgeleid	Middelhoog opgeleid	Hoog opgeleid	Verklaarde variantie
VVD	-	+	-	64%
PvdA	--	--	+++	73%
PVV	++++	+++	----	55%
SP	+	+++	---	64%
CDA	++	+	---	63%
D66	---	----	+++++	70%
ChristenUnie	o	++	--	68%
GroenLinks	--	----	+++++	63%
SGP	++	o	--	63%
PvdD	--	--	+++	46%
50Plus	++	++	--	39%

Hoe meer plusjes (minnetjes) des te meer (minder) stemmen voor die partij in gebieden waar vooral mensen met dat opleidingsniveau wonen. o betekent geen verband.

Figuur 3: Aandeel laagopgeleiden en de stembureau-uitslag voor de PVV en D66 in Nijmegen.



plusjes en minnetjes van de partijen opgeteld namelijk kleiner dan in gebieden waar veel hoger opgeleiden wonen.

Nijmegen en Haarlem

De kaarten van Nijmegen en Haarlem illustreren de geschetste uitkomsten. In Nijmegen zijn D66 en de PVV duidelijk elkaars tegenpolen. De PVV scoort goed in gebieden met veel laag- en weinig hoogopgeleiden, en D66 precies omgekeerd. In veel van de stembureaus scoren ze ook precies tegenovergesteld. Alleen in gemengde buurten halen ze ongeveer evenveel stemmen.

De kaart van Haarlem en omgeving maakt zichtbaar dat het verband tussen het opleidingsniveau en de aanhang van de VVD en PvdA beperkt is. De VVD haalt wat meer stemmen in enkele gebieden met veel middelhoogopgeleiden (bijvoorbeeld Velsbroek), maar lang niet in alle. De partij haalt vooral veel stemmen in de welvarende kernen, zoals Bloemendaal, Aerdenhout, Heemstede en Bentveld. Voor de PvdA is er op de kaart niet echt een samenhang met opleidingsniveau te zien. De aanhang is vooral groot in het oosten van Haarlem (waar de leefbaarheid volgens de Leefbaarometer wat minder is) en klein in de genoemde welvarende kernen.

Ten slotte

Het opleidingsniveau is volgens velen de nieuwe scheidslijn in Nederland. Uit een ruimtelijke analyse blijkt dat voor de meeste partijen andere kenmerken van de woonomgeving vooralsnog belangrijker zijn om lokale verschillen in aanhang te verklaren. Aangezien laag- en hoogopgeleiden op lang niet alle maatschappelijke thema's van mening verschillen, is dat ook niet verwonderlijk. Juist bij de PVV, D66 en GroenLinks, die zich scherp profileren op de thema's waar de groepen wél van mening verschillen, zoals immigratie en integratie, globalisering, de rechtsstaat, milieu en de EU, is er wel een duidelijke samenhang met het opleidingsniveau. •

Bronnen

- Bovens, M. 2012. *Opleiding als scheidslijn: van oude en nieuwe maatschappelijke breukvlakken*. Oratie prof. dr. J.A.A. van Doorn wisselleerstoel. Rotterdam.
- Sommer, M. 2012. Een wereld van verschil, *Volkskrant* 1-9-2012

Figuur 4: Aandeel middelhoogopgeleiden en de stembureau-uitslag voor de VVD en PvdA in Haarlem

